

Проф. др Миролуб Јевтић,
Факултет политичких наука,
Београд

Оригинални научни рад
UDK:323.173+297(497.11)

ПРЕРАСТАЊЕ АЛБАНСКОГ СЕЦЕСИОНИЗМА У АНТИАЛБАНСКИ ПОКРЕТ

Апстракт

Једна од најважнијих политичких чињеница са којом се суочава Србија од свога настанка као међународноправни субјект 1878. године јесте питање регулисања односа са Албанцима. Због свега тога веома је важно разумети суштину проблема. Разумевање суштине проблема равно је дијагнози у медицини. Када се, медицински речено, сумирају досадашње дијагнозе односа Србије са Албанцима доминантна јесте да се ради о секуларном покрету изразито антирелигиозном, чији је циљ стварање секуларне Велике Албаније. Ако је то тако, онда би се проблем могао решити остваривањем те идеје која у најамбициознијим замислима иде нешто јужније од Алексинца. То значи, да би тако окрњена Србија, од победничких Албанаца била остављена на миру.

Али ако је проблем исламски како га представља овај текст онда је тај покрет само део панисламског, чији је циљ претварање читавог света у земљу ислама- Дар- ал ислам. То онда значи да је Велика Албанија само фаза у освајању читаве Србије а онда и Европе.

Кључне речи: албански сецесионизам, антиалбански покрет, Србија, ислам, религијски екстремизам, политикологија религије

*

**

Албански сецесионизам је једна од најважнијих политичких чињеница на Балкану већ један век. Од формирања независне албанске државе 1912. године такозвано албанско питање представља важну карику у балканској политици. Албанци који су стицајем околности постали држављани, Грчке, Србије, Црне Горе и касније Југославије од почетка су, и то практично сви, испољили незадовољство због те чињенице и чинили све да се отцепе од Југославије. Тај проблем

непрекидно оптерећује балканске односе и стално прети да крхки и лажни мир поново претвори у рат са несагледивим последицама. Због свега тога веома је важно разумети шта су узроци и шта је суштина ове појаве.

Најпростији преглед штампе, публицистике и науке указује да се ради о националном и националистичком покрету који се у сукобу са другим нацијама у суседству бори за остваривање албанских националних циљева. Са тачке гледишта тај покрет и на њему заснована политика се сматрају секуларним, јер је нација секуларна категорија. То би посебно морао бити случај са Албанцима. Зато што су Албанци гледано у свом тоталитету народ састављен од припадника три верске заједнице: муслимана, римокатолика и православних. Та је чињеница посебно видљива на примеру републике Албаније, где је верска структура становника следећа: муслимана 70%; православних; 20%; римокатолика 10%¹. Ситуација на подручјима бивше Југославије је друкчија. На КИМ скоро сви Албанци су муслимани. Наиме процењује се да на КИМ живи 1.689.606² Албанаца, а како је покојни римокатолички бискуп на КИМ Марк Сопи говорио да римокатолика на КИМ има око 20.000³, то значи да је римокатолика мање од 2%. Дакле Албанаца муслимана на КИМ је преко 99%. У Македонији скоро да и нема друге вере међу Албанцима осим ислама. Тако се види да је албанска популација у Бившој СФРЈ скоро попутно муслиманска⁴. Нормално рачунајући и Црну Гору где је проценат римокатолика међу Албанцима нешто већи. Али број Албанаца у Црној Гори је тако мали да не утиче битно на претходно донету оцену.

Све то међутим није пореметило слику о албанском политичком покрету као искључиво националном и изразито антирелигиозном. Јер ове три конфесије имају дијаметрално супротне ставове по најживотнијим питањима, а поготову ислам у односу на обе варијанте хришћанства. Свака од ових конфесија по највиталнијим питањима тражи од својих припадника да не одржавају најважније контакте са припадницима других конфесија. Брак и породични односи могу се склапати и развијати само са једноверницима по учењу обе хришћанске заједнице. А код ислама се мушкарцу муслиману дозвољава да се жени

¹ 2008 The New York Times Almanac 2008.

² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>

³ Guerre ethnique: una fatalita Un esempio il Kosovo, Caritas2001, Вићенца, Италија

⁴ З. Јевтовић, Исламизација и албанизација старе Србије, Политикологија религије, 2/2007. год. 1.

немуслиманком, али се строго забрањује муслиманкама удаја за немуслимане. Тако да су православнима били ближи православни Грци, него Албанци муслимани или римокатолици, а римокатолицима ближи Италијани или Хрвати, него Албанци муслимани или православни. Видљиво је из претходног да је однос религије и политике централна тема овог рада, стога рад спада у политикологију религије⁵

То је посебно добило на значају по питању схватања политике и политичких односа. Османска царевина је освојила Албанију у 15 веку. То освајање извршено је у име ислама, јер је османско царство било исламска верска држава која је остваривала религијске идеале.⁶ После тога успоставља се влада која се базирала на исламу и покорене Албанце је третирао као људе ниже вредности заснивајући то на религији. Отворено позивајући, тада хришћанске Албанце да се ослободе таквог положаја простим преласком на ислам. Део албанског народа је прихватио тај позив. Прихватањем ислама преобращени су прихватили да су им освајачи- Османлије браћа по вери. И благосиљали су освајаче који су укинули независност њихове отаџбине. А оне сународнике који су остали у вери предака доживљавали су као бића другог реда. Ти новопечени муслиман су били носиоци експлоатације својих сународника хришћанске вере. Отпор, који су хришћани пружали оваквом поретку, Албанци муслимани су доживљавали као удар на ислам. Јер су они били носиоци ислама. Али и као удар на њихов привилеговани положај који је настао због чињенице да су прихватили ислам.

Тако да су сви ратови које су Албанци хришћани водили против османских освајача били ратови са сопственом браћом која су прихватила ислам. И једни и други тај рат су доживљавали као рат за веру. Муслимани као цихад⁷, а хришћани као неку врсту крсташког рата. То се посебно види из борбе коју је водио чувени албански национални јунак из 15 века, Ђорђе Кастриоти познатији под именом Скендер-бег. Описујући Борбу Кастриотија са Османлијама један албански аутор каже следеће: "Тако је почела да се води нека врста светог рата прототив Турака"⁸. Исти аутор додаје: "Скендербег је затражио помоћ у првом реду од католичке цркве... Сам Скендербег је

⁵ М. Јевтић, *Political Science and Religion*, Политикологија религије, 1/2007, год. 1.

⁶ Х. Иналцик, *Османско царство*, Београд 1974

⁷ А. Gegaj, *L' Albanie et l' invasion Turque au XV sciecle*, Париз 1983, више о томе

⁸ R. Krasniqi, *Georges Kastrioti Scandarbeg*, Париз, Фиренца, 1983., 135.

мислио да му се јавио Свети Ђорђе, свети заштитник Албаније, који му је дао мач да би се борио против противника његове вере"⁹

Централна тачка у тој борби за хришћанство је била у томе што је главну снагу која се супротстављала Ђорђу Кастриотију чинило албанско муслиманско становништво. Тако се тај рат претворио у верски рат Албанаца муслимана и хришћана. Кастриоти је позвао Албанце муслимане да се врате на хришћанство. Оне који су одбили је ликвидирао. Колико је у питању био сукоб ислама и хришћанства види се из податка да је главни противник Кастриотија био османски паша Албанац по народности Балабан. А један од Балабанових главних сарадника у рату против Кастриотија био је Кастриотијев братанац Хамза. Хамза је као муслиман напустио свог стрица и своје сународнике који су се војевали против освајача и борио се у османској војсци чији је циљ био да сломи отпор устаника и помогне султану да заувек учини Албанију делом османског царства¹⁰. Балабан –паша био је родом из области Мат ,која се сматра огњиштем најчистијег дела албанског народа¹¹. Заједно са са Хамзом и Балабаном борили су се многи тада истакнути Албанци као нпр.Јонус,Балабанов брат, Јакуп Арнаут итд. Какав је био однос Албанаца муслиманима према хришћанима види се из податка да је Балабан паша заробио седам истакнутих официра Кастриотијевих и они су живи одрани у Цариграду¹². Тиме су Албанци-муслимани показали султану своју верност.

Мислимо да ти подаци јасно показују какав се однос од почетка формирао између исламизованих Албанаца и оних који су остали у хришћанској вери.Од тада па надаље нетрпељивост између ових људи стално расте. Муслимани су за хришћане људи који служе страног господара и у име њега и у његову корист раде против сопствене браће. Са друге стране муслимани су у хришћанима гледали невернике који не разумеју смисао праве вере и не схватају да је то једини пут за спасење после смрти.

Нормално поред ове опште слике постојале су и друге мање доминантне из којих се види да су многи Албанци мењали веру из чисте користи.Дакле њих нису водили никави дубоки теолошки разлози.Али свеједно и такви, они су били војни обвзници и у служби која је била

⁹ R. Krasniqi,144.

¹⁰ A. Gegaj, 117.

¹¹ A. Gegaj, 138

¹² R. Krasniqi,154

против њихове нације и отаџбине. И такви су имали војну обавезу и морали да ратују против сопствене браће, најчешће фигуративно против браће. Али веома често и стварно какав је случај Кастриотија и његовог братанца Хамзе. Тако да је и то продубљавало нетрпељивост. Што је посебно важно суштина исламске државе јесте у ширењу ислама. То је разлог њеног постојања. Дакле жеља да сви људи једног дана постану муслимани.

Исламска мисија се, као што је то и нормално, пре свега служила проповедањем јер је то најбољи пут да се вера учврсти. Али је од самог настанка исламске вере и сила постала једно од средстава преко кога се ислам ширио. То је стога што је ислам и вера и држава у исто време. И те две ствари се не могу одвојити. Тако да је ширење ислама обавезно подразумевало ширење исламске државе, а држава се у принципу шири силом. Тек после тога када се створи исламска држава и успостави исламски систем може се вршити проповедање, али је оно и тада опет праћено силом, јер иза њега стоји сила државне принуде. А становништво неискламске вере се јасно и јавно ставља у подређени положај само зато што не жели да пређе на ислам. Тако да се немуслиманима оставља избор или ће прећи на ислам па се изједначити са муслиманима, или ће остати немуслимани и имати нижи статус само зато што нису муслимани. Уз могућност да се у сваком тренутку осолободе нижег статуса простим преласком на ислам¹³. Фискални систем у исламској, у овом случају османској држави, је био тако успостављен да се њиме јасно дискриминишу хришћани. Не би ли се и тако натерали да пређу на ислам. Јер би се ослободили пореза које су плаћали само немуслимани. Најважнији порез такве врсте био је цизја или главарина¹⁴. Зове се тако јер се плаћао по глави. А био је обавезан да га плаћа сваки пунолетни немуслиман здрав духом и телом. Тај порез је био директан намет хришћанима, зато што неће да пређу на ислам. Како је прелазак на ислам подразумевао и свест о томе шта се чини, било је логично да тај порез не плаћају ментално болесни људи који нису свесни шта ислам и религија уопште значе.

Како се цизја примењивала у Албанији види се из следећих података који нам дају албански историчари Стефанаћ Поло и Арбен Путо. Они истичу да су се упркос свему у 15. и 16. веку Албанци опирали да пређу на ислам. Дакле упркос свим притисцима јака вера је тада чувала хришћанство. И тада су хришћани били већина

¹³ М. Јевтић, *Савремени џихад као рат*, Никола Пашић, Београд 2001.

¹⁴ М. Јевтић, *Исламско схватање државе и права у делу Иве Андрића*, *Страни правни живот* 2/2012

становништва. Власти у Цариграду су виделе и схватиле да су хришћани као такви непоуздани и бунтовни, јер су у муслиманима видели освајаче и непријатеље. А сваки сукоб Османлија и хришћанских држава користили су да ударе муслиманску војску слеђа. У исто време они Албанци који су прешли на ислам били су најпоузданија снага која се борила за ширење и опстанак царства и то, како смо видели и против своје браће. Без дилеме су, као Хамза веру и султана стављали испред сродства. Османлијама је постало јасно да без исламизације нема поузданих Албанаца и од тада се постојећи притисци, који трају од почетка освајања, интензивирају. Носиоци притисака на хришћане у Албанији били су пре свега Албанци муслимани. Да би поспешиле прелазак на ислам власти подижу висину цизје. Поменути албански историчари Стефанаћ Поло и Арбен Путо кажу да је цизја у 15 веку износила 45 аспри по глави. Да би почетком 17 века порасла на 305 аспри, а за само пола века, дакле средином 17 нарасла је на 780 аспри¹⁵. При томе је цизја веома често наплаћивана на изричито тежак начин. Дошли би муслимански порезници праћени полицијом у село или део града насељен хришћанима, тукли би и малтретирали оне који треба да плате цизју, хранили се на њихов трошак, веома често силовали им жене, кћери, снахе, мајке, сестре итд. А све то се заснивало на Курану. Дакле није било никакве злоупотребе ислама. Правни основ за наплату цизје је курански стих (ајет) 29 из поглавља (суре) 29. који гласи: "Борите се против оних којима је дата Књига, а који не вјерују ни у Аллаха ни у онај свијет, не сматрају забрањеним оно што Аллах и Његов посланик забрањују и не исповиједају истинску вјеру, - све док не дају главарину послушно и смјерно"¹⁶. Да би се видело шта ово "послушно и смјерно" значи објашњавају у свом преводу Курана некадашњи реис ул улема исламске заједнице Џемалудин Чаушевић и Мухамед Панџа. Они тај појам преводе управо речју понижени", док не дадну цизју својом руком, понижени"¹⁷.

Подвлачимо да су основну масу оних који су тако поступили са Албанцима хришћанима били су њихови муслимански сународници. Како је то изгледало најбоље описују сами Албанци. Скопски надбискуп и сам Албанац по народности Матија Масарек о томе пише следеће: "Данас 1767. сваки је кутак препун проклетих потурчених Арбанаса,

¹⁵ P. Stefanak, A. Puto, *Histoire d' Albanie des origines a nos jours*, Roanne 1974, 105.

¹⁶ *Куран са преводом*, Бесима Коркута, 4-то издање, Старјешинство Исламске заједнице БИХ, Хрватске и Словеније, Сарајево 1984.

¹⁷ *Куран часни*, Стварност Загреб 1969.

разбојника и убица који се међу собом кржаве и католицима чине насиље...Није давно како су Арбанаси ради плъачке побили више од 30 католика"¹⁸. Важно је потцртати да се из овог цитата види колико су Албанци међу собом подељени. Дакле ради се о бискупу који је сам Албанац, католици-жртве су такође Албанци, али бискуп овде албанство веже само за муслимане. За њега је од нације важније да су и он жртве римокатолици. То најбоље показује степен поделе који је одвајао ова два пола истог народа. Због свега тога Албанци хришћани нису волели своје сународнике исламске вере, јер су они били узрок њихове несреће. Албанци муслимани са друге стране нису волели своје хришћанске сународнике, јер су ови свим својим силама настојали да отерају исламску државу која је муслиманима дозвољавала да живе лепо. У сваком рату који је избијао између османске царевине и хришћанских сила Албанци муслимани су били ударна песница османске војске, а хришћани су се дизали на устанке и прелазили на страну хришћана. Тако се водио братоубилачки верски рат између ове две верске заједнице. Рат који се није прекидао и који је стално појачавао нетрпељивост. Не само да су били носиоци османске војске него су многи Албанци муслимани доспевали до титула великог везира. Значи до султановог доглавника. Албански историчар Ставро Скенди каже "Барем, је тридесет Албанаца било на функцији великог везира. Веома рано, османска држава је сматрала да је за њу добро да повери управљање Албанијом пашама и беговима Албанцима"¹⁹

Албанци бегови били су, не само власници земље него и власници сељака хришћана, опет понављамо хришћана Албанаца који су на тој земљи радили²⁰. Можемо да замислимо шта су Албанци хришћани осећали према сународницима-муслиманима који су их присиљавали да раде на беговским имањима. Да би избегли све то Албанци су масовано почели да прелазе на ислам. Тако да данас имамо ситуацију коју смо претходно навели. Зато су Албанци муслимани већина у Албанији. Они су користећи предност припадности исламу данас скоро једино становништво на Космету и већина у Западној Македонији²¹. Иако их тамо раније није било у неком значајном броју

¹⁸ Д. Богдановић, *Књига о Косову*, Београд 1986., 90-92.

¹⁹ S. Stavro, *The Albanian National Awakening*, Принстон, Њу Џерзи, 1967., 21

²⁰ P. Stefanak, A. Puto, 103.

²¹ О односу Исламске заједнице према албанском питању погледати, Д. Новаковић, *Исламска заједница у функцији остваривања албанских националних интереса*, *Политикологија религије*, 1/2007., год. 1.

Оно што је специфично за албанске муслимане, што није био случај са бугарским и српским, јесте чињеница да су они постали огромна већина међу Албанцима. Тако да су муслимани српске и бугарске националности због жеље да искажу верску разлику бежали од националних назива: Срби и Бугари. За разлику од тога код Албанаца где је муслимана и више од 80%, ако се узму обзир сви Албанци из Албаније, Космета и Македоније, албански хришћани су се везивали за религију, јер је повезивање са албанизмом значило да сте муслиман. Отуда бискуп Масерек своје сународнике римокатолике просто назива католицима, а оне који их убијају такође Албанце али муслимане назива Арбанасима. То је оставило битне последице на разумевање ситуације везане за Албанце. Зато што је појам нације увек секуларан. Тако да кад се каже Албанац мисли се на секуларну категорију етничке, заједнице, народа или нације. А уствари се овде ради само о албанским муслиманима. Али ту чињеницу они који не познају феномен на могу да виде.

Углавном збогтога што су муслимани огромна већина Албанаца је своју судбину везала за османску царевину. И настојала је да се независна Албанија никада не створи. За разлику од њих хришћани који су били потчињени хтели су да се од османске царевине отцепе. Али је њихов покрет био подељен. Православни који су живели на југу су своју веру поистоветили са Грцима и ширили су о себи причу као о делу хеленске културе. Своју судбину су везали за ослободилачке покрете Грчке. Тако да су римокатолици остали једини који су могли да се боре за идеју албанске нације. Али њих је бескрајно мало. У самој Албанији само 10%. А у укупној маси Албанаца још мање. А како су они настањени на северу и окружени већинским муслиманима и тај покушај је био осуђен на пропаст. Зато што су муслимани себе видели као Османлије

У таквим условима један део хришћанских интелектуалаца, видећи како се у Европи остварују националне револуције и стварају модерне нације на бази језика, увиђају да је једини начин да се они као хришћани ослободе, стварање албанске нације заснована на језику. Ова идеја је имала много више наде на успех него слична која се родила код Срба, нпр. зато што су они који су себе називали Србима у већини били православци. Свако позивање муслимана и римокатолика који говоре српски као матерњи за ове две верске заједнице значио је да предност дају језику и пореклу а не вери. И они то нису могли да прихвате. Јер је њима вера била важнија. Зато идеја стварања српске нације засноване на језичком јединству није могло да да резултате.

Код Албанаца је ситуација била друкчија. Хришћани су говорили албански исто као и муслимани. Дакле било им је јасно да су и они Албанци. Према томе прихватањем идеје да су и они Албанци само је потцртало оно што јесте истина. Са друге стране муслимани су себе и представљали као Албанце, мада су истовремено били и "Турци". А многи су се скроз турцизирали и одбијали идеју да су Албанци. О томе поменути Ставро Скенди говорећи покушају стварања албанског клуба у Скадру, највећем граду Северене Албаније и то само 4 године пре рађања независне државе, каже да је то пропало. Објашњавајући зашто он вели "муслимани услед овога фанатизма су били против клуба који пропагира албански језик и довели су до његовог затварања у октобру 1908. године"²²

У таквој ситуацији поједини хришћани увиђају да, једини начин да се они као хришћани ослободе подређеног положаја у исламској држави, јесте идеја албанске нације засноване на језику, који правозилази верске разлике. Али такву идеју масовно не прихвата нико. Муслимани немају потребе за албанском нацијом, зато што су они као муслимани у својој држави – османском царству. А то им је као муслиманима и верска обавеза. Јер муслимани према шеријату морају живети у исламској држави којом руководи халиф- верски поглавар свих сунитских муслимана. А то је био османски султан. Православни се осећају Грцима или су везани за грчку идеју и они желе припајање њихових делова Албаније грчкој држави која се рађа после грчког устанка 1821. године. Римокатолици су мањина која види да су им муслимани, који би требало да им буду браћа главни непријатељи. Тако да та пракса почиње да се шири као идеја, али која не успева да окупи присталице. Посебно је важно да се родоначелником идеје албанске нације окупљене око албанског језика сматра православац Наум Већилхарци (1797-1854.?). Он је 1844-45. штампао прву албанску азбуку²³. Али ту идеју прихватају само хришћански интелектуалци. Муслимани једноставно игноришу ту идеју, јер се они осећају као Османлије.

Тек касније овај план почињу да прихватају поједини муслимани. Понављамо само поједини. Најистакнутији међу њима су браћа Фрашери: Абдул, Наим и Сами. Временску дистанцу између њих и Већилхарција најбоље показује податак да је настарији од њих Абдул рођен 1839²⁴. Дакле имао је само 5 година када је Већилхарци створио

²² S. Stavro, 349.

²³ http://en.wikipedia.org/wiki/Naum_Veqilharxhi

²⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Abdyl_Frash%C3%ABri

азбуку. Али важан детаљ јесте да су албански муслимани углавном сунити, што је владајућа исламска доктрина у османском царству. А браћа Фрашери су били припадници дервишког бектешијског реда, који ортодоксни сунитски ислама чак негира као исламско учење. То значи да огромна већина муслимана, правих муслимана-сунита, одбија било какву идеју албанске нације и независне албанске државе. Зато се у 19 веку није створио никакав масовни албански национално-политички покрет, јер га је већина сунитских муслимана одбијала. Исто тако, нема ни масовно прихваће идеје ни велике нити, мале Албаније. Таква идеја се рађа на основу учења Већилхарџија, Јани Врета, Тими Митка, Васе Пашка, браће Фрашери, али она остаје само у домену жеља једног веома малог броја људи.

Политички покрет који се формира међу Албанцима, пре свега Прва Призренска лига је панисламски покрет. А сваки панисламски покрет је антинационалан самим тим и антиалбански. То је покрет који је настао као реакција на Берлински конгрес 1878. године који је претио да отме делове османске царевине, насељене између осталог етничким Албанцима. И његов основни циљ био је да се сачувају границе османске- исламске државе, а не да се створи нека Албанија било мала или велика. Основни програмски документ Лиге "Карарнаме" (изјава или владин декрет) ни једном не спомиње стварање албанске државе. Посебно је важно да не спомиње ни саме Албанце²⁵, осим једном. Али зато стално говорио о муслиманима, као субјекту покрета и њиховој верности султану. Карарнаме је изјава воље заснована на исламу, дакле на свему оном о чему смо мало пре говорили. А то је обавеза да се за сва времена остане у оквиру османске државе и под влашћу халифа. Знајући да Европа не прихвата исламску логику у пропратном акту упућеном британском представнику на Конгресу Дизраелију они истичу да су Албанци и да због тога неће да буду испоручени Словенима или Грцима²⁶.

Све то је било веома јасно све до стицања независности 1912., а посебан доказ у томе смислу је цитиран став Скадарског комитета који је 1908. године одбио да учи албански језик.

Али стицај околности је утицао да је после балканских ратова, остало или да буду подељени између суседа или да прихвате да су Албанци и тако се ствара независна Албанија. Зашто је створена

²⁵ http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.albanianhistory.net%2Ftexts%2F19%2FAH1878_2.html&date=2011-02-19

²⁶ *Ibid.*

најбоље одсликавају речи Клода Фарела."Албанац је сачувао у односу на царство и халифа поштовање и дирљиву нежност детета.за мајку и дом који мора напустити... та Албанија која, пошто не може опет да постане Турска, одбија да буде италијанска, одбија да буде грчка и хоће да постане албанска"²⁷.

То је разлог зашто је Албанија уопште створена. То се посебно видело 1915. године. Независна Албанија је у том тренутку већ три године постојала као међународно призната држава са практично пуним међународно-правним капацитетом. И без граница са османским царством. Али упркос томе у централној Албанији избија масовна побуна сељака, пазимо, не феудалаца него обичних сељака, предвођених дервишом Хаџи Тамилом, припадником исламског дервишког реда Меламија. Они под ауторитетом Курана покрећу прави свети рат- цихад. И како сами албански историчари Путо и Поло веле претварају тај устанак у устанак исламских верских фанатика Као основни циљ за који гину, побуњеници истичу жељу да се одрекну националне независности и да се опет врате под власт свога верског вође- халифа, који је истовремено османски султан. Та је одлука донета на скупу у граду Круји поменутој 1915. године²⁸.

Стицај околности није дозволио да се иде у томе правцу. И како нас је претходно обавестио Клод Фарел, Албанија мора да прихвати независност јер би иначе нестала. Тако је дочекала крај Првог светског рата. Османска царевина је пропала. Халифат је укинут, остатак исламског света великим делом колонијализован и понижен. Све то није давало никакве наде на уједињење са осталим муслиманима. Поготову због тога што је модерна Турска створена на развалинама османске царевине по свом карактеру била анти- исламска држава. За албанске муслимане било је више могућности да као муслимани живе у Албанији и краљевини СХС него у Турској. Тек тада се рађа покрет који има обриси борбе за стварање онога што би се могло назвати Великом Албанијом. Када већ не могу у заједницу са османским царством, кога нема, Албанци шире идеју да је право решење да се територије насељене Албанцима у оквиру Албаније, краљевине СХС и Грчке уједине у једну албанску државу. Тако да се о велико- албанском покрету као озбиљном политичком покрету, који окупља велики број људи може говорити тек после Првог светског рата.

²⁷ Dukagjin Zadeh Basri Bey, *L'Albanie independent et l'empire khalifa ottoman*, Париз 1920. стр. II и XIII.

²⁸ P.Stefanak, A.Puto, 187.

Али да би се разумело о чему се ту ради ваља подвући следеће. Ни тада иза те идеје не стају сви Албанци. Маса православних са југа се и даље осећа ближа Грцима него муслиманским сународницима, који су им историјски и актуелни противници. А прави су им пријатељи Грци. Са друге стране римокатолици са севера, такође не показују никакву жељу да са муслиманским сународницима граде било какву будућност. Њихови интелектуалци чак предлажу поделу Албаније на три јединице по верској основи. За њих муслимани Албанци нису Албанци. О томе истакнути римокатолички интелектуалци из периода између два светска рата говоре отворено. Зато их један историчар из доба Енвера Хоџе описује овако "За Фишту и друге, албанска нација је само фикција са којом се спекулише у демагошке сврхе. За њих постоји само католичка религија..."²⁹. Албански историчар Вирон Кока анализирајући ставове римокатоличких свештеника према нацији даље каже "Католици су сматрали муслимане хордом примитивних Азијата лишених националог осећања и недостојних да буду обухваћени албанском нацијом"³⁰. Чини нам се да ови ставови јасно одсликавају какви су били међусобни односи римокатолика и муслимана у време постања модерне албанске државе. За римокатолике муслимани не могу бити Албанци. Зато иза идеје Велике Албаније римокатолици не стоје, јер не стоје ни иза идеје Албаније и јединствене албанске нације уопште. Нормално то не значу да нема појединачних и групних случајева да и римокатолици причају ту причу. Али основна маса не доживљава муслимане као део своје нације и не жели са њима ништа заједничко, а камоли заједничку државу.

Став римокатолика према муслиманима нарочито се осетио по питању формирања заједничког лаичког школског система на коме су владајући и бројчано доминантни муслимани инсистирали. То је је врло важан детаљ да би се видело какав је став према идеји секуларне албанске нације. Дакле тај концепт иза кога је стала доминантна муслиманска власт је био секуларан. И он је требало да развија свест о томе да су Албанци једна нација без обзира на веру. Римокатоличка црква се томе практично јединствено супротставила. Описујући њихове ставове према секуларној школи Вирон Кока каже да је став римокатоличке цркве био следећи "Због разлога хетерогености и неспојивости моралних, друштвених и догматских принципа муслимана са хришћанским, због дијаметрално супротних менталитета, те стога што муслимани нису ни народ ни нација, већ верска секта, која живи

²⁹ Кока Кока, L'Ideologie reactionnaire du clergé dans l'annee 30 du XX siecle, *Studia Albanica*, 1/1969. Tirana

³⁰ *Ibid.*

комплетно одвојена од хришћана, између њих нема заједничког и немогуће је у Албанији створити мешовите школе³¹. Као резултат тога католички теолог Ђерђ Фишта је предложио да се Албанија подели на Северну католичку, централну муслиманску и јужну православну³². Дакле не само да нема Велике јединствене Албаније у римокатоличким плановима него нема ни јединствене Албаније уопште.

Како је у то време сецесионистичка активност према Краљевини Југославији и Грчкој била у плановима великог дела Албанаца јасно је да је то била акција скоро искључиво Албанаца муслимана.

Идеја Велике Албаније која би окупила све Албанце без обзира на веру свој замах је добила после Другог светског рата када је створена комунистичка Албанија. Албански комунисти били су уствари прикривени националисти каоји су комунизам користили као средство за остваривање националних циљева. Они су успели да највише развију идеју лаичке албанске нације, која би окупила све Албанце без обзира на веру. Комунисти су користили секуларни дискурса исто тако укинули религију, будући свесни да је она узрок непостојања јединствене националне свести. Зато се стекао утисак да је та идеја преовладала код Албанаца и да су они, не само укинули религију, него да су сви дубоко антирелигиозни. Због свега тога се улога религије у анализирању албанског политчког покрета потпуно занемарила. Од тада скоро све анализе политичких збивања у Албанији су говориле како је то антирелигиозна нација и да религија уопште не утиче на албански политички пројекат. Због свега тога некритички су се прихватили сви албански ставови. А они су настојали да минимизирају улогу религије. Сваки покушај уједињавања албанске нације мимо верских међа дизали су на ниво општег. Тако да су површни аналитичари, а такви су били скоро сви српски проучаваоци албанске политике, занемарили улогу религије и таквим покретима, каква је била Призренаска лига, битно панисламска, а самим тим антиалбанска организација, давали карактер националне па чак и секуларне.

Једноставно стекао су утисак да су Албанци потпуно првазишли верске разлике у име националног јединства. Стварност на терену била је сасвим друкчија. У време најдебљег комунизма, када је свака прича о религији била забрањена, религијска свест је ипак битно делила Албанце. Према истраживањима озбиљних аналитичара 80-тих година у околини Скадара, где је концентрација римокатолика највећа, број

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*

мешовитих бракова између муслимана и римокатолика није прелазило више од 5%³³. Дакле упркос антирелигиозне пропаганде млади су јасно знали ко је каквог порекла и бирали брачне партнере из своје религиозне заједнице, Тиме се показује да Албанци у самој Албанији нису успели да формирају нацију која би превазишла верске поделе. Већ су остали на нивоу који је описао цитирани римокатолички свештеник Ђерђ Фишта. У СФРЈ је ситуација била друкчија. Ту су скоро сви Албанци муслимани. Тако да када се говори о било чему што се њих тиче, а има везе са религијом, упућује да се ради о муслиманима. Баш онако како је још у 18 веку говорио бискуп Матија Масарек. Међутим, под утицајем приче из Албаније политички покрети Албанаца који су се у СФРЈ формирали, све политичке организације имала су у свом називу: марксизам, лењинизам, комунизам итд. Захваљујући томе наши су аналитичари учинили стравичну грешку и потпуно прихватили ту причу здраво за готово. Сматрали су тај покрет потпуни секуларним и антирелигиозним. Ситуација је била потпуно друкчија. Био је то формални покрет комуниста а у суштини покрет муслимана. Чак и кад се радило о онима који су формално нерелигиозни. Код њих је традиција њихових породица и њиховог народа, која је исламска, утицала да они, иако нису верници, поступају као муслимани. И да у Србима виде непријатеље пре свега зато што су хришћани.

Чињеницу да се у ствари ради и исламском покрету најбоље је описао један велики заговорник албанског комунизма који је у време СФРЈ посетио Космет и Албанију. Аутор текста Хартмут Алберт, који је био гост у албанским кућама, јер су га Албанци хтели искористити да пропагира њихове идеје, каже да, мада је његов домаћин- Албанац за себе тврдио да је атеиста, ипак је строго поштовао све породичне норме које су засноване на исламу. Дакле, чак и људи који су атеисти, у пракси се понашају као муслимани. У албанској кући где је био гост, простор одређен за жене је за њега, странца и „неверника“, остао табу. Хартмут зато размишља о декларисаном атеизму свога домаћина и закључује да је то искључиво последица симпатије за Албанију. Он додаје да управо утицај свештенства и патријархална структурисаност породице, на основу ислама, представљају главни узрок који кочи прогрес.³⁴

Шта се десило после пада комунизма? Све те марксистичко-лењинистичке партије су нестале. Али чланови ових организација су

³³ S.K. Bovers, The Islamic Factor in Albanian Policy, *Journal Institute for Muslim Minorities Affairs*, 1/1984. Једа

³⁴ *Studies on Kosova*, ed A.Pipa et S.Repishti, Boulder east European monographs, Columbia university press, Њујорк, 1984.

наставили са својом сецесионистичком активношћу, али се сада представљају као борци за грађанску демократију и цивилно друштво. Неверованта трансформација. У време Прве призренске лиге упозоравају Дизраелија да су они Албанци, али цео свој програм базирају на исламу који негира албанизам као и сваку и другу националну идеологију. Онда су постали наводно секуларни Албанци у време између два светска рата. После другог светског рата постају комунисти и атеисти, али живе по исламским принципима, да би након пада комунизма постали носиоци грађанске демократије. А у свом понашању нису променили ништа. Ударајући на Србе и Македонце показују да им је главна сметња њихова хришћанска вера. Зато Космет суштински не испуњава услове о слободи вере које предвиђа модерни европски поредак³⁵. Муслимани који говоре српски и мекедонски им не сметају. Посебно је важно да се у току рата 1999. године показало колико је исламско биће Албанаца доминантна црта овог народа. Много извештача са терена су констатовали да су већина бораца ОВК планинама религиозни муслимани који са собом носе Куран који их инспирише. Отворено говорећи за западне медије шеик Мухамед Стубла председник "Албанско-исламског друштва" из Лондона. Говорећи о ОВК је рекао "ОВК је албанска и исламска организација чији је циљ да брани свој народ, своју отаџбину и своју религију свим средствима"³⁶. Затим јасно наставља да представља сукоб са Србима као сукоб ислама и хришћанства: "Све што непријатељ чини против ОВК у циљу уништавања утицаја ислама и муслимана на Балкану неће послужити ничему, зато што је снага ислама таква да ће добити управо супротно од онога што желе да постигну"³⁷. Више него јасно се показује да је то исламска борба цихад- свети рат. Све то је код неких озбиљних аналитичара отворило питање да ли је Космет спреман за независну државу³⁸.

Али, оно што је од свега тога најважније јесте чињеница да шејх Стубла као веру Албанаца представља само ислам. То је само потврда онога што смо претходно рекли. Дакле хришћанство, односно православље и римокатолицизам нису албански, па још даље ни

³⁵ В.Ђурић, Слобода вероисповести и правни субјективитет црква и верских заједница у европским земљама, *Страни правни живот* 1/2012.

³⁶ Овде цитирано према А. Del Valle, *Guerres contre L' Europe: Bosnie, Kosovo, Tchetchenie*, Edition de Syrtes, Париз 2000., 125.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ G.R. Copley, Meeting the Burden of Statehood: Is Kosovo Ready? *Политикологија религије*, 1/2007., год. 1; исти аутор *The Road to Peace in the Balkans is Paved with Bad Intentions*, *Политикологија религије*, 2/2017., год. 1.

Албанци хришћани за муслимане Албанце нису Албанци. Међутим, у овој фази ипак се још увек задржава веза између ислама и албанске нације. Ово истичемо зато што је циљ ислама да све нације и расе нестану и да се утопне у јединству заједницу свих муслимана света - уму. Таква албанска нација дефинитивно није нација која одговара православцима и римокатолицима. Али он ипак спомиње Албанце хришћане. Тако и њих и оне који су престали да буду муслимани држи у уверењу да се ипак једног дана може очекивати стварање Велике Албаније у којој би албанизам био важнији од вере. Албанци хришћани са КИМ и из Албаније таквих илузија у великој својој већини немају. Зато се нису ни прикључили борби ОВК. Говорећи о томе, једна француска аналитичарка каже описујући понашање социјалистичке партије Албаније за време сукоба на КИМ: "За Социјалистичку партију, јужњачку и православну, рат на Косову није њихов рат. То је рат муслимана који они не разумеју"³⁹. За разлику од њих део албанских православца који се иселио у САД и живећи далеко од Албаније не може да осети на својој кожи какви су стварни односи у матици гаји илузију о Албанији где је нација важнија од вере. Ти православни Албанци су велики борци за јединствену Албанију у којој религија не би делила народ. Зато за сада снажно подржавају отцепљење Космета од Србије Али они су сасвим занемарљива група у САД, по броју у којем их тамо има.

У сваком случају односи који се виде на терену показују да се албански национални покрет постепено почео све више трансформисати у исламски а самим тим у антиалбански политички пројекат. Посебно важан доказ у томе смислу јесте убиство петорице македонских младића у пролеће 2012. године. За то убиство је оптужена група Албанаца која је оцењена као група исламских активиста, која је повезана са исламским екстремистима у иностранству⁴⁰. То је била иницијална каписла за почетак политичке трансформације албанског политичког покрета и пројеката у Македонији у исламски а самим тим у антиалбански. О чему се у ствари ради? Због лавине натписа и македонским новинама и изјава државних званичника Македоније који су јасно повезали убиство са исламским екстремизмом, дошло је до лавине протеста Албанаца. Неколико дана после тога, након молитве петком у Јахја-пашиној џамији организоване су масовне демонстрације Албанаца против отпужби да су потенцијалне убице повезане са

³⁹ X.Bougarel, N.Clayer, *Le Nouvel Islam balkanique: Les musulmans, acteurs du post-communisme 1990-2000*, Париз 2001., 172

⁴⁰ <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/317094/Petostruko-ubistvo-u-Skoplju-Ubijeni-ribar-bio-svedok-smaknuca-cetvorice-mladica>

исламским екстремизмом. Веома је важно да се радило о протестима после хутбе-политички обојене проповеди, за коју извештачи говоре да није спомињала хапшење и оптужбе. А та чињеница је веома важна. Она значи да протести нису били спонтани већ организовани. Више извора процењује да је број протестаната био око 10.0000. Извештаји јасно говоре да су демонстрације припремане раније и да нису инициране молитвом. Али оно што је за нас важно јесу поруке које су демонстранти пренели окупљенима, албанској, македонској и међународној јавности⁴¹. Пароле које су доминирале нису имале скоро никакву везу са Албанизмом иако су учесници у демонстрацијама били пре свега Албанци. Порукe су биле искључиво исламске. И то такве да су јасно показивале тежњу демонстраната да докажу да је ислам супериорна религија и да ће као таква преовладати светом. Пароле су давно припремљене. Велики број је био исписан на арапском језику са сличним садржајем какав се иначе среће на демонстрацијама на Блиском истоку. Други део парола написан је на енглеском језику са намером да се свету покаже шта је покренуло демонстранте. Пароле су биле: "Ислам ће доминирати светом": "Поносам сам што сам муслиман". Посебно је важно да су усмеривачи протеста стално мегафонима позивали вернике да вичу Алаху Екбер што на арапском значи Бог је највећи⁴². Баш онако како се свуда у свету организију протести најрадикалнијих муслимана. Када се све то повеже са снажним присуством вахабитског ислама на Балкану, ситуација постаје посебно занимљива⁴³.

После свега овога важно је објаснити зашто се албански политички покрет овим догађајем почео трансформисати у антиалбански. Пре свега због тога што свако помињање Албанизма подразумева да сви Албанци нису муслимани. И да ако волите Албанце морате равноправно третирати све припаднике албанског народа без обзира којој вери припадају или ако су атеисти. А пароле да ће ислам доминирати светом свакако нису пароле које се могу свиђати албанским хришћанима. За њих је исламска доминација нешто шт носе у својим генима, јер су је пет векова осећали на својим плећима и главама. То је за албанске хришћане ропство. Дакле сваки албански хришћанин је то разумео као претњу која је директно њему упућена. Поричује му да ће он, само зато, што је хришћанин морати да се покорава муслиманима. А

⁴¹ <http://sandzakpress.net/hiljade-muslimana-protestiralo-u-skoplju>

⁴² <http://www.youtube.com/watch?v=HHKxxRerns0&feature=related>

⁴³ О. Потезица, Вахабити - придошлице на Балкану, Политикологија религије, 1/2007., год. 1.

истовремено је поручивао свим муслиманима, па чак и расно сасвим различитим какви су црни муслимани или жути, да ће и они моћи да владају албанским хришћанима. Самим тим тај масовни покрет је антиалбански. Али је он, истовремено, указао да захтев да ислам доминира светом подразумева да се укине свака независна држава и да остане само јединствена исламска држава. Самим тим су они који стоје иза ове пароле, а како видимо било их је десетак хиљада, индиректно изразили жељу да нестане независна Албанија и да се та држава утопи у јединствену исламску светску државу. А у њој би и сами Албанци престали да постоје јер би се утопили у огромну масу других муслимана. Како ислам учи да су Мухамедове супруге мајке свих муслимана, то је и арапски језик матерњи језик свих муслимана. Значи и албанских. А то је одрицање од основне тачке око које се родио савремени албански покрет.

Због свега тога мајске демонстрације 2012. у Скопљу морају бити третиране са дужном пажњом, јер полакао руше све оно што су албански патриоти у последњих двестотинак година урадили на буђењу албанске нације. И полако претварају албански покрет у покрет муслимана, који ће своје прве супарнике видети у сународницима који нису муслимани⁴⁴.

⁴⁴ Како се могу третирати немуслимати у исламској држави погледати у М. Петровић, Арапска повеља о људским правима, *Страни правни живот*, 2/2012.

Prof. Miroljub Jevtić, Ph.D
Faculty of Political Sciences Beograd

TRANSFORMATION OF ALBANIAN SECESSIONISM INTO ANTI –ALBANIAN MOVEMENT

Summary

One of the most important questions for Serbia, since its independence in 1878, is regulation of relationship towards Albanians. Therefore it is very important to understand the essence of the problem. Understanding the essence of the problem is like making diagnose in medicine. If we consider previous diagnoses of Serbia's relations with Albanians we will see that it is dominantly secular and anti – religious movement which has a goal to make Great Albania. If we accept this fact the problem can be solved by making Great Albania which borders, in most ambitious variant, ends a little bit south from Aleksinac. It means that Serbia can solve this problem by losing a part of its territory. But if this problem has Islamic background, as this paper argues, it means that this movement is just a part of big pan - Islamic movement which has a goal to transform entire planet into the world of Islam – Dar al Islam. Therefore, Great Albania is just a phase in conquering first Serbia and that entire Europe.

Key words: *Albanian secessionism, anti – Albanian movement, Serbia, Islam, religious extremism, politology of religion.*